

Walcherse walvissen

Walcheren heeft iets met walvissen, getuige onder andere het wapen van het voormalige waterschap. Maar walvissen lijken ook iets met Walcheren te hebben. Regelmatig stranden deze zoogdieren op de Walcherse kust. Een overzicht.

'Walvischvaart door Walcherens Kanaal' kopte de *Middelburgsche Courant* op maandag 1 maart 1937. Op woensdag 24 februari ontdekte de bemanning van het stoomschip Schouwen, dat de veerdienst Vlissingen-Borssele-Terneuzen onderhield, dat er twee potvissen waren 'verebt' op de 'Zuidelijke rug' in het Stoombootgaatje bij Terneuzen. Enkele sleepboten voeren uit om de dieren van dichtbij te gaan bekijken. Een van de dieren, een mannetje van ongeveer 18 meter lengte, werd naar de Nieuwe Haven in Terneuzen gesleept. Het andere dier, ongeveer 18,5 meter lang en van het vrouwelijk geslacht, werd naar de haven van Breskens vervoerd. Het nieuws van de bijzondere vondst heeft zich dan al verspreid en ook het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden was gewaarschuwd. De directeur, enkele medewerkers en de Nederlandse walvisdeskundige dr. A.B. van Deinse kwamen er zelf voor naar Zeeuwsch-Vlaanderen. Men besloot de dieren aan te kopen voor het museum en dat was de aanleiding voor de kop in de *Middelburgsche Cou-*

rant. De potvissen moesten namelijk vervoerd worden naar een destructiebedrijf te Overschie, waar ze afgespekt zouden worden. De skeletten werden daar gereed gemaakt voor tentoonstelling. In het genoemde bericht was het transport door Middelburg als volgt beschreven: 'Het beest werd aan zijn staart gesleept; een 1,5 meter stak boven water uit: een eilandje met een vin er op. Achteruit de vervaarlijke bek. En benedenwinds stonk het ding... Nadat de brug open was – men moest er een half uur voor wachten ongeveer – ging het in een flinke vaart naar Veere.'

Helaas waren krantefoto's in die tijd nog niet zo in zwang, maar het moet een fantastisch gezicht zijn geweest. Op zondag 28 februari meldde de *Nieuwe Rotterdamse Courant* de reis van de potvissen en

De bij Burgh op Schouwen aangespoelde vinvis ligt op het strand van Vrouwenpolder om ontleed te worden, 1910. (RAZ, KZGW, Zelandia Illustrata deel III, nr. 395c1-2)

ook dat er nog een derde potvis zou zijn aangespoeld. Dit bleek echter te enthousiast en Van Deirse (de officiële walviscorrespondent van de *NRC*) ontkende het bericht een dag later.

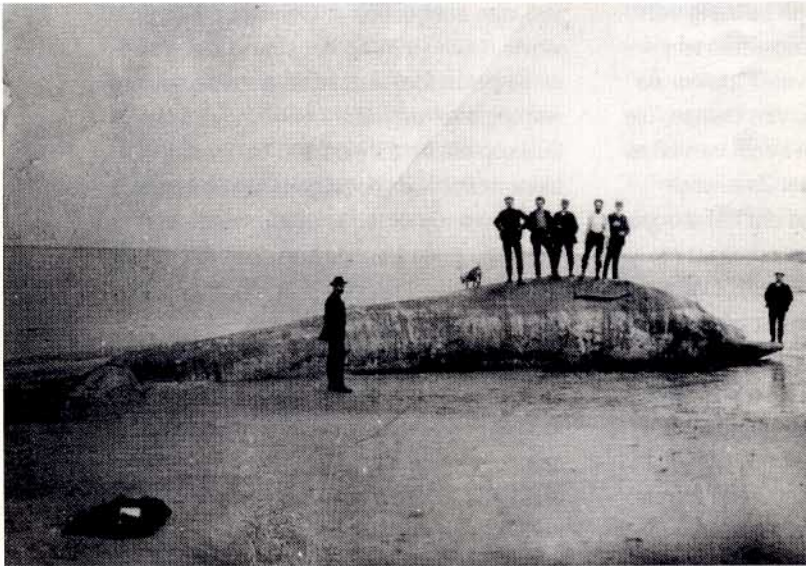
Bijna vijftien jaar eerder, op 5 december 1922, was op Walcheren een heel ander soort walvis aangespoeld. De *Middelburgsche Courant* meldde in eerste instantie dat 'op de bazaltglooiing nabij het fort Den Haak (Vrouwenpolder) sedert eenige dagen het aangespoelde lijk ligt van een geweldige visch, volgens de menschen een walvisch maar vermoedelijk een zgn. potvisch'. Van Deirse kon daarentegen op 17 december vaststellen dat het hier om een dwergvinvis ging van ongeveer 8 meter lang. En dat is – in tegenstelling tot de potvis en de orka – een baardwalvis. In het tijdschrift *De Levende Natuur* van 1

oftewel baleinen nog intact. Helaas (voor Van Deirse) waren beide series baleinen reeds meegenomen door J. Jongepier, 'die bij de molen woont'. Na een flinke fietstocht via onder andere Veere kwam Van Deirse eindelijk bij de juiste molen (die van Vrouwenpolder) aan. Hij zag daar de baleinen al op het stoepje liggen en moest vervolgens zijn vreugde bedwingen om de prijs niet al te zeer op te drijven. De koop werd gesloten voor 30 gulden en Van Deirse vertrok dolgelukkig met zijn aanwinst naar Leiden.

Bij de (gewone) vinvis die in 1910 van Burghsluis naar Veere werd gesleept¹ is in ieder geval geen sprake van baleinen. Van Deirse heeft van dit dier het skelet onderzocht, weliswaar niet ter plaatse maar in het Zoölogisch Museum te Groningen.

Daar schijnt men het bekken van deze vin-

vis te zijn kwijtgeraakt, een hele teleurstelling voor Van Deirse die destijds onderzoek deed naar bekkens van walvisachtigen. Hoe men botten van die omvang (het dier mat meer dan 20 meter en het bekken moet dus een behoorlijke omvang hebben gehad) zomaar kwijt kon raken, is mij overigens een raadsel. In het artikel van 11 mei 1910 uit de *Middelburgsche Courant*

oktober 1923 deed hij opgewonden verslag van het feit dat het de eerste keer was dat in Nederland een dergelijk dier werd gevonden met de volledige baarden

over dit dier is sprake van een vinvis van 22 meter lengte die 'acht jaar geleden' – dus in 1902 – aan de Turfkaai in Middelburg tentoongesteld zou zijn. Van Deirse

noemt dit dier echter nergens in zijn overzichten van walvisstrandingsen. Is er misschien een lezer van De Wete die hierover opheldering kan verschaffen?

Over de vorige eeuwen zijn we nog veel minder goed geïnformeerd. In de negentiende eeuw zouden volgens de mij bekende overzichten helemaal geen grote walvisachtigen zijn aangespoeld bij of op de kust van Walcheren. Weliswaar zwommen enkele walvissen in 1866 en 1869 de monding van de Westerschelde binnen, maar zij lieten Walcheren links liggen en strandden respectievelijk bij Terneuzen en Borsele.

Op 4 december 1783 spoelde in Domburg een orka aan. Een zeer bijzonder exemplaar zelfs, want toen men het dier opensneed, bleek het vrouwtje zwanger van een bijna volgroeid jong. Het jonge dier werd vervolgens opgezet en door ondernemende lieden tegen betaling vertoond. Op de Middelburgse kermis van 1784 kon je voor de prijs van 1 stuiver de 'wondervis' gaan bekijken. Van Deinse, die de opgezette orka aan het begin van onze eeuw in de collectie van het Zeeuwsch Genootschap aantrof, vond dat het dier zo slecht was opgezet, dat het resultaat meer op een haai dan een walvis leek. Dat zal het achttiende-eeuwse publiek waarschijnlijk niet hebben gestoord.

Meer waardering had Van Deinse – terecht – voor het schilderij dat van het moederdier was vervaardigd en dat nog steeds in het gemeentehuis van Domburg te zien is. Hij liet er zelfs een kleinere kopie van vervaardigen voor de collectie in Leiden.

De oudst bekende Walcherse walvisstranding waarvan een afbeelding bestaat, is een massastranding van potvissen op 2 juli 1577. Een hele kudde van deze groot-

ste tandwalvissen moet toen de Schelde opgezwoomen zijn, want er zijn meldingen van strandingsen bij Saeftinge, Doel, Biezelinge en ook in Vlissingen, hoewel Van Deinse over deze laatste zo zijn twijfels had. De enige vermelding van een stranding bij Vlissingen is namelijk een prent van de stranding bij Doel, waar in het onderschrift de overige plaatsnamen worden genoemd.

Het blijft moeilijk juiste en betrouwbare gegevens te krijgen over walvisstrandingsen in het verleden. Afbeeldingen werden zonder scrupules overgetekend en soortnamen schijnbaar naar believen door elkaar gebruikt. Gelukkig is daar tegenwoordig wat meer duidelijkheid over. Hoewel... nog dit jaar werd op de radio melding gemaakt van de stranding van een potvis (tandwalvis) bij Petten, terwijl er in werkelijkheid een dwergvinvis (baleinwalvis) was aangespoeld. Ook bij de dwergvinvis die in 1994 op het strand van Valkenisse belandde, was er de eerste uren verwarring over de juiste benaming. En de butskop die op 25 juli 1990 de Sloehaven binnenzwom (en deze gelukkig op eigen kracht weer wist te verlaten), werd eerst voor een griend aangezien. Een griend lijkt inderdaad veel op een butskop, maar is veel kleiner.

Helaas willen sommige media er nog steeds niet aan dat hier en daar weleens foutjes in de berichtgeving sluipen. Zo had adjunct-directeur Mange van bergingsbedrijf Van den Akker uit Vlissingen in augustus 1958 een discussie met de krant over enkele onjuistheden in een bericht over bergingswerkzaamheden. Hij besloot eens te testen of de redactie echt alle berichten natrekt die ze binnenkrijgt. En dus kwamen de bergingsvaartuigen Ary en Jacomi-

na op 19 augustus triomfantelijk de binnenvaren van Vlissingen met aan boord een butskop van 8 meter lang. Een van de duikers vertelde aan de verzamelde pers hoe hij het 'zeemonster' in het wrak van de Corale had aangetroffen en vervolgens 'veiligheidshalve' met zijn duikersmes had gedood.

Echter niet alleen de regionale kranten toonden belangstelling: uit binnen- en buitenland stroomden journalisten van diverse nieuwsmidia toe. Geschrokken probeerde de heer Mange uit te leggen dat de butskop 'gewoon' op een zandplaat in de Westerschelde was aangetroffen, maar daar wilde de pers blijkbaar niet meer aan. De PZC meldde op 21 augustus nog wel dat het skelet van de butskop naar het museum in Leiden zou worden vervoerd, maar over een relatie met de Corale of een mogelijke andere vindplaats werd niet meer gesproken.

Ik hoop hiermee een zo volledig mogelijk overzicht van de strandingen van de grote walvissoorten gegeven te hebben. Eventuele aanvullingen en andere op- en aanmerkingen zijn echter van harte welkom.

Lineke van den Bout

Noot:

1. Zie het artikel van J.H. Midavaine in *De Wete* jrg. 24, nr. 2 (april 1995).

Geraadpleegde bronnen:

- A.B. van Deinse, *De fossiele en recente cetacea van Nederland*, 1931.
- A.B. van Deinse, *De recente cetacea van Nederland van 1931 tot en met 1944*, in: *Zoölogische mededeelingen*, deel XXVI (1946).
- A.B. van Deinse, *De dwergvinvisch van Vrouwepolder van december 1922*, in: *De Levende Natuur*, oktober 1923.
- J.A. Heijliger, B.V. Bergings- en Transportbedrijf Van den Akker, B.V. *Nieuwe Vlissingse sleepdienst: portret van twee Vlissingse rederijen*, 1985.
- *Advertentie*, Zeeuws Documentatiecentrum PLA 57 A 37.
- *Zelandia Illustrata*, deel III, nr 244.
- *Middelburgsche Courant*, 26 en 27 februari en 1 maart 1937.
- *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 28 februari en 1 maart 1937.
- *Terneuzensche Courant*, 24 en 26 februari, 1 en 5 maart 1937.
- *Provinciale Zeeuwse Courant*, 20 en 21 augustus 1958, 26 en 27 juli 1990.